

УДК 316.647.8:172.4

DOI 10.32999/ksu2312-3206/2019-3-18

ВПЛИВ ЕТНІЧНИХ СТЕРЕОТИПІВ НА МІЖНАЦІОНАЛЬНЕ СПРИЙНЯТТЯ

Казаннікова Олена Василівна,

кандидат психологічних наук,
доцент кафедри педагогіки дошкільної та початкової освіти

Херсонський державний університет

sviderskayastasya@gmail.com

ORCID ID 0000-0002-7207-3749

Мета статті полягає у висвітленні проблеми впливу етнічних стереотипів на міжнаціональне сприйняття на прикладі студентів педагогічного факультету Херсонського державного університету.

Методи дослідження. Для реалізації мети застосовувалися теоретичні методи дослідження: аналіз психолого-педагогічної літератури, систематизація, порівняння, прогнозування та узагальнення – для з'ясування стану досліджуваної проблеми у сучасній теорії та практиці, уточнення сутності базових понять дослідження, визначення змісту етностереотипів. Для емпіричного дослідження ролі етнічних стереотипів у міжнаціональному сприйнятті було використано інструменти психодіагностики: проективна методика «Карта світу» та модифікований варіант шкали соціальної дистанції, запропонований Е. Богардусом.

Результати. У статті розглянуто загальне поняття стереотипу. Розкрито сутність стереотипізації як одного з ефектів міжособистісного сприймання. Охарактеризовано етностереотип як узагальнений, емоційно-насичений образ етнічної групи та її представників. Проаналізовано автостереотипи і гетеростереотипи як структурні взаємозалежні компоненти цілісного утворення особистісної або групової свідомості. Відзначено наявність міжетнічного дистанціювання, культурну неприязнь, посилення негативних аспектів у формуванні гетеростереотипів. Проаналізовано зв'язок авто- та гетеростереотипів із упередженням, установкою, які містять емоційно-оцінне ставлення до різних етнічних груп і характеризують рівень готовності до відповідних поведінкових реакцій у міжетнічному сприйнятті. Визначено, що на сферу міжетнічних взаємин в сучасній Україні впливає військовий конфлікт. Проведене дослідження, у якому взяли участь 52 студента педагогічного факультету денної та заочної форм навчання, показало наявність етнічних стереотипів у досліджуваних всіх трьох груп.

Висновки. У процесі дослідження було виявлено, що на міжнаціональне сприйняття впливають політичний фактор, система цінностей, спосіб життя, стереотипи поведінки. Виявлено наявність гетеростереотипів, упереджень та етноцентризму.

Ключові слова: *стереотипізація, етнічні стереотипи, автостереотипи, гетеростереотипи, установка, упередження, етноцентризм.*

THE EFFECT OF ETHNIC STEREOTYPES ON INTER-NATIONAL ACCEPTANCE

Kazannikova Olena Vasylivna,

Candidate of Psychological Sciences,

Associate Professor of the Department of Preschool and Primary Education

Kherson State University

sviderskayastasya@gmail.com

ORCID ID 0000-0002-7207-3749

Purpose. The aim of the article consists in illumination of problem of influence of ethnic stereotypes on international perception on the example of students of pedagogical faculty of the Kherson state university.

Methods. For realization of aim the theoretical methods of research were used: analysis of psychological and pedagogical literature, synthesis, classification, systematization, comparison, prognostication and generalization – for finding out of the state of the investigated problem in a modern theory and practice, clarification of essence of base concepts of research, determination of maintenance of ethnostereotype, diagnostics of place of problem. For empiric research of role of ethnic stereotypes in international perception the next instruments of psychological research were used: projective methodology “Map of the world” and modified variant of scale of social distance, offered E. Bogardus.

Results. The common concept of stereotype is considered in the article. Essence of stereotyping is exposed as one of effects of interpersonality perception. A ethnic stereotype as emotionally-saturated character of ethnic group and her representatives generalized, is described. Autostereotypes are analysed and hetero stereotype as structural interdependent components of integral formation of personality or group consciousness. The marked presence of the interethnic ranging, cultural hostility, strengthening of negative aspects, is in forming of hetero

stereotype. Connection of auto stereotype and hetero stereotype is analysed with prejudice, setting, that contain emotionally-evaluation attitude toward different ethnic groups and characterize the level of readiness to the corresponding behavioral reactions in interethnic perception. Certainly, that on the sphere of interethnic mutual relations in modern Ukraine influences military conflict. Undertaken a study in that participated 52 students of pedagogical faculty of daily and part-time forms of studies showed the presence of ethnic stereotypes in investigated all three groups.

Conclusions. It was educed in the process of research, that a political factor, system of values, way of life, stereotypes of behavior, influence on international perception. The presence of heterostereotype is educed, prejudices and ethnocentrism.

Key words: *stereotyping, ethnic stereotypes, attitude, prejudice, autostereotype, heterostereotype.*

Вступ

Національна проблематика, винятково актуальна в наше бурхливе століття прогресу і соціальних конфліктів, ще із стародавніх часів привертала увагу мислителів всіх часів і народів. Особлива важливість цієї теми для кожної людини, ймовірно, пов'язана з тим, що приналежність до тієї або іншої нації є універсальною характеристикою, властивою всім людям без винятку. Слід зауважити, що сучасний світ характеризується масштабними протистояннями, значна роль у виникненні яких належить саме міжетнічним конфліктам, які своєю чергою породжують шовінізм, ксенофобію, екстремізм та інші негативні прояви. Ситуація, яка склалась в Україні, посилює негативні тенденції у міжнаціональних стосунках. З огляду на це актуальним є дослідження етнічних стереотипів саме у міжнаціональному сприйнятті, особливо в юнацькому середовищі.

Мета дослідження полягає у висвітленні проблеми впливу етнічних стереотипів на міжнаціональне сприйняття.

1. Теоретичне обґрунтування проблеми

Стереотипи у сприйнятті, що виникають, зокрема, під час пізнання людьми один одного, мають і специфічне походження, і специфічний сенс. Стереотип вважають способом організації досвіду, пошуку сенсу у відмінностях між індивідами та групами. Стереотип дозволяє передбачити поведінку різних людей (Цигульська, 2000). Стереотипи у спілкуванні, які виникають в процесі пізнання людьми один одного, характеризуються специфічним походженням і специфічним змістом. Стереотип виникає на основі достатньо обмеженого минулого досвіду, в результаті прагнення робити висновки на базі обмеженої інформації.

Стереотипізацію розглядають як один з ефектів міжособистісного сприймання й важливий механізм розуміння індивідом соціального значення інформації. Стереотипізація в процесі пізнання між людьми може зумовити різні наслідки. З одного боку, стереотипізація може спричинити визначене спрощення процесу пізнання іншої людини, з іншого – стереотипізація спри-

чинює виникнення упереджень. Соціальні стереотипи мають емоційні та когнітивні джерела. Факт наявності стереотипів у людини не є поганим чи добрим. Стереотип – це спосіб організації досвіду, пошуку сенсу у відмінностях між індивідами та групами і передбачення того, як різні люди поведуться (Цигульська, 2000).

На рівні побутового мислення індивідуальна й колективна психіка має властивість творити соціальні стереотипи – звичні стійкі уявлення стосовно різних сфер життя, у тому числі й міжнаціональних взаємин. Складниками соціальних стереотипів є етнічні, національні стереотипи.

Етнічний стереотип – спрощений, схематизований, емоційно забарвлений і надзвичайно стійкий образ етнічної групи (племені, народності, нації, будь-якої групи людей, які пов'язані спільністю походження і відрізняються певними рисами від інших людських груп), що стосується всіх її представників; схематизована програма поведінки, яка є типовою для представників певного етносу. В етнічному стереотипі зазвичай зафіксовано оцінювальні уявлення про моральні, розумові, фізичні особливості представників різноманітних етнічних спільнот. Особливо важливою характеристикою етнічних стереотипів є їх детермінованість цінностями власної культури. Егоцентричні установки власної культури виражаються у тенденції до позитивної самопрезентації й більш упередженому сприйнятті представників іншої групи (Махній, 2015).

Етнічний стереотип, на думку Г. Солдатової, являє собою культурне утворення, природне і незворотне до того часу, поки існують народи та етнічні групи. Етностереотип виступає як узагальнений, емоційно-насичений образ етнічної групи або її представників, який створено історичною практикою міжетнічних стосунків. Відзеркалюючи бажання людей зберегти етнокультурну ідентичність, етностереотип відіграє важливу соціальну роль як фактор консолідації та фіксації етнічної групи. Дослідники вказують на трикомпонентну структуру етностереотипів (Солдатова, 1998):

1) когнітивний компонент – констатація особливостей етнічної групи;

2) афективний компонент – ставлення до цих особливостей, що зумовлює їх оцінку;

3) поведінковий компонент – формування певного типу поведінки щодо цієї етнічної групи.

Серед найсуттєвіших ознак етнічних стереотипів виділяють такі:

– Стійкість і ригідність до нової інформації. Слід відзначити, що стійкість є відносною: зміна відносин між групами або знаходження нової інформації може зумовити зміну їх змісту і навіть спрямованості.

– Узгодженість. Свідчить про високий рівень єдності членів групи і власну етнічну групу. Узгодженість стереотипів у представників національної групи пов'язують із етнічною ідентичністю, яка підсилює однорідність групи й забезпечує згоду її членів.

– Неточність (помилковість). Природна тенденція оцінювати всіх представників групи як таких, що володіють певною якістю, не завжди виправдана. Однак вважається, що об'єм дійсних знань стереотипу вищий за об'єм помилкових.

Емоційно-оцінний характер. Уявлення, що складаються під час міжетнічної взаємодії про свій і чужий народ, не просто узагальнюють ті чи інші їх риси, а виражають емоційно-ціннісне ставлення до них, до соціальних явищ.

Спершу дослідники обмежували зміст етнічних стереотипів тими уявленнями та образами, що сформувалися у певній спільноті щодо інших етнічних груп. Такі етностереотипи є найрозповсюдженішими та найбільш вивченими, у подальшому їх назвали гетеростереотипами. Згодом поняття «етнічні стереотипи» доповнили образами та уявленнями стосовно власної етнічної групи, які назвали автостереотипами (Блинова, 2014; Шутова, 2015).

Саме у поділі на автостереотипи та гетеростереотипи найвиразніше відбивається їх оцінний характер. Автостереотипи і гетеростереотипи – не є ізольованими одиницями, а є структурними взаємозалежними компонентами цілісного утворення особистісної або групової свідомості. Особливістю автостереотипів є прагнення внести до їхнього змісту риси ідеалу власного етносу, підкреслити найбільш самобутні якості національного характеру.

Основою гетеростереотипів є антропостереотипність – зумовленість зовнішнім виглядом індивіда. У гетеростереотипах зовнішній вигляд представника етнічної спільноти найчастіше зв'язується із психологічними рисами. Наявність фізичної схо-

жості в представників одного етносу укріплює думку про єдине походження.

Порівнюючи автостереотипи й гетеростереотипи, Г.У. Солдатова виділяє ряд їхніх істотних відмінностей. Гетеростереотипи «гомогенні й монолітні», а автостереотипи більш різноманітні й комплексні за змістом. Ця відмінність визначається дефіцитом інформації в першому випадку й деталізованим знанням в другому. Тому поведінка в міжгруповому контексті більш регламентована, ніж внутрішньогрупова. Крім того, автостереотипи більш неоднорідні, оскільки включають відносно самостійні етнічні прообрази. Внутрішньо-етнічний розподіл – результат історії має і об'єктивні підстави (мовні, територіальні, релігійні, етнокультурні). У гетеростереотипах ці підстави більш поверхові (Солдатова, 1998).

Відзначено, що автостереотип кожного народу у поміркованих дозах поєднує позитивні і негативні риси, зрозуміло, з переважанням позитивних (Вакуленко, 2016), тобто групові автостереотипи здебільшого є позитивними. Гетеростереотипи мають набагато ширший емоційний діапазон. Ставлення до інших груп може варіюватися від шанування до ненависті (Давидюк, 2014). В автостереотипи потрапляють, головним чином, культурно прийняті ознаки, а гетеростереотипи слугують резервом для негативних характеристик, небажаних у власній культурі й тому відчужуваних. Проте у змісті гетеростереотипів можуть посилюватися не лише негативно сприймані риси, але й ті, що цінуються у власній культурі.

Етнічний стереотип внутрішньодіалогічний, його структурні компоненти (різновиди) – автостереотипи й гетеростереотипи, взаємодіючи, досягають певного рівня збалансованості. Тому в етноконтактній ситуації розглядаються як основа процесу активізації міжкультурного взаєморозуміння. Відмінності між автостереотипами й гетеростереотипами відображають ступінь їхньої психологічної тотожності й рівень взаєморозуміння між народами (Солдатова, 1998).

У механізм формування стереотипів залучені не тільки схематизація, категоризація, але й інші когнітивні процеси, насамперед каузальна атрибуція, або приписування причин поведінки і досягнень індивідів на підставі групової (зокрема, етнічної) приналежності. Люди пояснюють поведінку впливом внутрішніх (особистісних, суб'єктивних) і зовнішніх (ситуативних, об'єктивних) чинників. При цьому вони схильні свої успіхи пояснювати своїми внутрішніми якостями, а невдачі – зовнішніми обставинами.

Навпаки, успіхи інших частіше пояснюються зовнішніми, а невдачі – внутрішніми чинниками. Цей феномен нерозривно пов'язаний з функцією, яку виконує в психологічній структурі особистості «Я-образ», що складається як результат взаємодії базового оцінювального ставлення людини до світу, себе й інших людей. Ця функція полягає в захисті позитивної самооцінки найрізноманітнішими способами: від завищення своєї самооцінки до заниження оцінки інших.

Походження етнічних стереотипів глибоко вкорінене в історичній пам'яті народу, і їх стійкість забезпечується передачею з покоління в покоління у формі фольклору, епосу, літописних і літературних пам'яток. Важливо зазначити, що багатий матеріал для вивчення процесу формування етнічної самосвідомості народу і, як наслідок, етнічних стереотипів поведінки і сприйняття інших етносів дає вивчення особливостей народної мови і словотворення (Бабюк, 2016).

Кожен етнос в процесі своєї життєдіяльності на певній території у конкретних соціально-економічних і історичних умовах виробляє свій унікальний стереотип поведінки, який «поставляє» членам етносу загальноприйняті моделі поведінки в тих або інших стандартних ситуаціях. У даному контексті «стереотип» означає не стільки уявлення про інші етноси, скільки «стійкі, регулярно повторювані елементи способу життя, які хоч і володіють відомою соціальною значущістю, проте не мають «дієвого характеру» і не усвідомлюються носіями поведінки як «вчинки».

Стереотипи спонукають до безпосередньої поведінкової реакції на індивідуальному й особливо на масовому рівні. Етнічні стереотипи сприяють отриманню інформації про наявність тієї чи іншої етнічної групи, появі певного ставлення до цієї групи, тобто кожний етнічний стереотип містить певну програму дій по відношенню до іншої етнічної спільноти. Етнічний стереотип поведінки це набір типових програм, спрямований насамперед на нейтралізацію тенденції до індивідуалізації поведінки, заборони зростання його варіативності, бо нічим не контрольоване зростання різноманіття неминуче привело би до розпаду суспільства» (Бабюк, 2016).

Слід зауважити, що в соціальній та етнічній психології поняття «стереотип» розглядають у співвідношенні з категоріями «установка», «упередження», «заборони», які містять емоційно-оцінне ставлення до різних етнічних груп і характеризують рівень готовності до відповідних поведінкових реакцій у міжетнічній взаємодії. Упередження характеризується негативним емоційним

зарядом і відповідає таким формам поведінки, як уникання спілкування й уникання міжетнічних контактів у певних сферах життєдіяльності. Забобон відрізняється значно вищою концентрацією негативних емоцій. Упередження характеризується негативним ставленням лише до окремих етнокультурних характеристик іншого народу. Негативний гетеростереотип передбачає цілісну, тотальну, негативну оцінку іншого етносу порівняно із своїм. Формування етнічних упереджень, які містять у собі негативну оцінку, спричиняють міжетнічну напруженість і є перешкодою до взаєморозуміння між народами.

Схильність сприймати всі етнопсихологічні особливості іншого народу через призму своєї культури та інтерпретувати з позиції своєї етнічної групи здійснюється за допомогою етноцентризму. Негативний відтінок в етнічних стереотипах під впливом етноцентризму з'являється за несприятливих соціальних, політичних, економічних, культурних обставин.

Стосовно етноцентризму, слід зауважити, що він є якісно іншим станом етнічної свідомості, в якому може бути зафіксовано глобальний негативізм стосовно іншого народу, заперечення проявів його культури, майже до дегуманізації його членів. В результаті дуже часто виходить так, що головні функції національних стереотипів зводяться до того, що вони служать виправданню ворожості особистості на міжетнічному рівні і виконують функцію позитивної ціннісної диференціації власної групи. На основі ворожості, протилежного визначення систем цінностей й негативного упередження і виникають етнічні конфлікти.

Слід зауважити, що стереотипний образ конкретної етнічної групи, який існує у масовій свідомості, завжди відображає характер взаємовідносин з даною групою. Найбільшу ворожість викликають саме ті етнічні спільноти, які унаслідок об'єктивних історичних причин були раніше ворожими, тому і тепер сприймаються як потенційно небезпечні й наділяються негативними якостями. Етнічні конфлікти завжди пов'язані з гострими, які існують в теперішньому чи такими, що мали місце в минулій історії, соціальними протиріччями. Загострення етнічного конфлікту супроводжується зростанням етноцентризму, посиленням негативних стереотипів, націоналізму.

Аналіз особливостей етнічних стереотипів у галузі міжетнічного сприйняття неможливий без характеристики етнічних стереотипів у сучасній Україні. Необхідно зауважити, що для України характерною є міжнаціональна толерантність у суспільстві.

До революції гідності прийнято було вважати, що міжнаціональні стосунки в Україні – доволі благополучна сфера суспільного життя. Зокрема, соціологічні дослідження демонстрували, що серйозні конфлікти в сфері міжнаціональних відносин суспільству не загрожували. Адже ситуація не була актуалізована. Аналізуючи сферу між-етнічних взаємин в сучасній Україні, можна побачити, що сьогодні відповідна зона конфлікту у сфері міжнаціональних взаємин міститься у площині військового конфлікту. Спостерігається міжетнічне дистанціювання, культурна неприязнь, посилення негативних аспектів формування гетеростереотипів (Шутова, 2015).

Аналіз впливу етнічних стереотипів на міжетнічне сприйняття виявив наступні положення:

1. Представники різних етнічних груп з легкістю проявляють готовність характеризувати людські спільноти недиференційованими грубими і упередженими ознаками.

2. Упередження, установки можуть залишатися абсолютно стабільними протягом дуже тривалого періоду часу.

3. Етнічні стереотипи певною мірою можуть змінюватися залежно від соціальних, політичних або економічних змін, але цей процес відбувається досить повільно.

4. Етнічні стереотипи стають більш вираженими і ворожими, коли виникає соціальна напруженість, конфлікти між спільнотами.

5. Етнічні стереотипи засвоюються дуже рано і використовуються підростаючим поколінням задовго до виникнення власних думок про ті групи, до яких вони належать.

6. Соціальні стереотипи не представляють великої проблеми, коли не існує явної ворожості у відносинах груп, але їх надзвичайно важко модифікувати і управляти ними в умовах значної напруженості і конфлікту.

2. Методологія та методи

Етностереотипи формуються й реалізуються у способі життя, у системі цінностей, правилах поведінки, тому для емпіричного дослідження ролі етнічних стереотипів у міжнаціональному сприйнятті нами було використано такі інструменти психологічного дослідження:

– Проективна методика «Карта світу». Досліджуваним було запропоновано зробити власну карту світу, де країни можуть бути розташовані у вільному місці, незалежно від їх реального географічного положення. Інструкція включала наступне: «Позначити на карті світу свою країну та ще сім країн або народів, які Ви б бажали бачити на своїй карті світу».

– Модифікований варіант шкали соціальної дистанції, запропонований Е. Богардусом. Методика спрямована на визначення установки досліджуваного, що демонструє ставлення до певної етнічної групи. Учасникам дослідження пропонувалося зробити позначку на тому місті соціальної дистанції, яка б найбільш його влаштувала, відмітити ті соціальні ролі, які б респондент згоден був надати представникам певної етнічної групи. Вибір етнічних груп нами був здійснений на підставі аналізу виконання проективного тесту (визначено рейтинг країн, які найбільш часто зображували досліджувані).

3. Результати та дискусії

Емпіричне дослідження здійснювалось на базі педагогічного факультету Херсонського державного університету. У дослідженні взяли участь 19 студентів 1 курсу денної форми навчання СВО «бакалавр», 16 студентів 1 курсу денної форми навчання СВО «магістр», 17 студентів 3 курсу заочної форми навчання СВО «бакалавр». Вік досліджуваних від 18 років до 43 років (заочна форма навчання).

Аналіз результатів проективної методики «Карта світу» показав, що серед найбільш бажаних в першій групі виявилися: Іспанія (73,3%), Італія (73,3%), США (63%), Франція (61%), Германия (47,4%), Канада (44,7%), Польща (36,8%).

Серед студентів-магістрів найбільш бажаними країнами виявились: Італія (63%), США (62,5%), Іспанія (62,5%), Польща (56,3%), Канада (50%), Франція (50%), Японія (43,8%).

Серед студентів заочної форми навчання: Польща (88,2%), Канада (82,4%), США (70,6%), Італія (70,6%), Іспанія (47%), Білорусь (47%), Ізраїль (43,5%).

Як ми бачимо, обрані країни відрізняються економічною й політичною стабільністю.

В ситуації конфлікту, в якому перебувають Україна і Росія, актуальним буде зробити акцент на аналізі відповідей респондентів стосовно Росії. Серед респондентів першої групи Росію обрали 15,8%, серед другої групи – 6,3%, серед третьої групи – 9,5%, причому стосовно російського етносу виявились наступні сформовані стереотипи. Перший стосується того, що українці і росіяни є братніми народами, мають спільні інтереси, схожі характери, а конфлікти пояснюються неадекватними діями політиків. Це характерно для респондентів, які обрали Росію як бажану країну. Деякі, обираючи Росію як бажану країну, висували умову – припинення агресії. Також малювали в складі України Крим. Інший стереотип щодо представників російського етносу має більш негативний характер

і виявляється в тому, що в них вбачають загрозу. Відмічена наявність міжетнічного дистанціювання, культурна неприязнь.

Ще один стереотип пов'язаний з тим, що бажана країна обиралась респондентами як місце для роботи, особливо серед студентів третього курсу заочної форми навчання (Польща, Канада, США, Італія тощо). Проявився також стереотип у студентів першого курсу стосовно Південної Кореї та Японії, які розглядали ці країни як носіїв молодіжної поп-культури.

За допомогою цього методу також було виявлено таке явище, як етноцентризм, тобто схильність до піднесення власного етносу (близько 75% випробуваних розміщали Україну в центрі малюнка).

У процесі дослідження відмічалися наступні тенденції:

- на міжнаціональне сприйняття впливає політичний фактор;
- вибір бажаної країни зумовлювався її економічною стабільністю.

Аналіз результатів дослідження за шкалою соціальної дистанції показав, що найбільш доброзичливе ставлення виявилось до наступних країн: Італія, Франція, Іспанія, США. Більшість бачили в представниках цих країн друзів, сусідів, чоловіків (дружин). Стосовно Росії та росіян підтвердився як негативний стереотип, так і упередження. Респонденти обирали позиції – «у моїй країні тільки як інтурист», «бажав би не бачити в своїй країні».

Отримані результати виявились співзвучними результатами дослідження М.О. Да-

видюк і А.С. Поливаної, спрямованого на визначення динаміки і змісту етнічних стереотипів сучасного студентства в ситуації воєнізованого конфлікту між державами. Автори показали зміни у змісті етностереотипів після набуття негативного досвіду міжетнічної взаємодії, що виявилось у збільшенні негативних етнічних упереджень і установок стосовно представників російського етносу.

Висновки

Таким чином, стандартними уявленнями про представників як власного етносу, так й інших етносів виступають етнічні стереотипи, зміст яких визначається різними факторами, серед яких соціально-політичні, економічні умови розвитку обох країн, цінності їх культури, тривалість історичних контактів їх представників. Вплив етнічних стереотипів на міжнаціональне сприйняття опосередковується політичним фактором, способом життя, системою цінностей, стереотипами поведінки. Міжетнічні стереотипи загострюються під час політичних та економічних криз й поглиблюють міжетнічну напруженість. Проведене дослідження показало наявність етнічних стереотипів у досліджуваних всіх груп. Стосовно країн Західної Європи та Америки переважали позитивні етнічні стереотипи, зумовлені соціально-економічною та політичною стабільністю цих країн. Виявлені негативні стереотипи та упередження стосовно росіян, які підтримуються політичним конфліктом, поглиблюючи міжетнічну напруженість.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бабюк А.В. Етнічні стереотипи: негативний і позитивний вплив на суспільство. *Етнічна самосвідомість та міжетнічна взаємодія в сучасному світі: збірник наукових праць*. Суми : Вид. СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2016. С.296-299.
2. Блинова О.Є. Роль етнічних стереотипів у міжкультурному оцінюванні студентської молоді *Зб. наук. праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка; Інституту психології ім. Г.С.Костюка НАПН України*. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2014. С. 68–79.
3. Вакулєнко О.Л. Автостереотип українця у соціокультурному контексті. *Етнічна самосвідомість та міжетнічна взаємодія в сучасному світі: збірник наукових праць*. Суми: Вид. СумДПУ ім. А.С. Макаренка, 2016. С. 205–209.
4. Давидюк М.О. Зміст етнічних стереотипів у сучасного студентства в ситуації воєнізованого конфлікту між державами. Вінниця : 2014. Вип. 41. Ч.1. С. 316–323.
5. Махній М.М. Етнічна психологія : навч. посібник. Київ : ВД Слово, 2015. 272с.
6. Солдатова Г.У. Психологія міжетнічної напруженості. Москва : Смысл, 1998. 389 с.
7. Цигульська Т.Ф. Загальна та прикладна психологія. Курс лекцій. Київ : Наукова думка, 2000. 192с.
8. Шутова М.О. Ментальність етносів і їх національний характер як ядро етнокультурних стереотипів. Чернівці : ВД Родовід, 2015. С. 245–250.

REFERENCES:

1. Babiuk, A.V. (2016) Etnichni stereotypy: nehatyvnyi i pozytyvnyi vplyv na suspilstvo [Ethnic stereotypes: negative and positive influence on society]. *Etnichna samosvidomist ta mizhetnichna vzaiemodiiia v suchasnomu sviti: zbirnyk naukovykh prats*. – *Ethnic consciousness and interethnic co-operation in the modern world: collection of scientific works*. Sumy: Vyd. SumDPU im. A.S. Makarenka, 296–299 [in Ukrainian].
2. Blynova, O.Ye. (2014) Rol etnichnykh stereotypiv u mizhkulturnomu otsiniuvanni studentskoi molodi [The role of ethnic stereotypes in intercultural assessment of student youth]. *Zb. nauk. prats Kamianets-Podilskoho natsionalnoho*

universytetu imeni Ivana Ohienka; Instytutu psykholohii im. H. S. Kostiuka NAPN Ukrainy – Collection of scientific works of Kamenets-Podolsky National University named after Ivan Ogienko; Institute of Psychology them. GS Kostiuk NAPA of Ukraine. Kamianets-Podilskyi : Aksioma. 68–79. [in Ukrainian].

3. Vakulenko, O.L. (2016) Avtostereotyp ukraintsia u sotsiokulturnomu konteksti [An Autostereotype of Ukrainian is in a sociocultural context]. *Etnichna samosvidomist ta mizhethnichna vzaiemodiia v suchasnomu sviti: zbirnyk naukovykh prats. – Ethnic consciousness and interethnic co-operation in the modern world: collection of scientific works.* Sumy : Vyd. SumDPU im. A.S. Makarenka, 205–209 [in Ukrainian].

4. Davydiuk, M.O. (2014) *Zmist etnichnykh stereotypiv u suchasnoho studentstva v sytuatsii voienizovanoho konfliktu mizh derzhavamy. [Table of contents of ethnic stereotypes at a modern student in the situation of the militarized conflict between the states].* Vinnytsia: Issue. 41, 316–323 [in Ukrainian].

5. Makhnii, M.M. (2015) *Etnichna psykholohiia: navch. posibnyk. [Ethnic psychology: tutorial].* Kiev : VD Slovo, 272s [in Ukrainian].

6. Soldatova, H.U. (1998) *Psykholohiia mezhetnycheskoi napriazhennosti. [Psychology of interethnic tension].* Moscow : Smysl, 389s. [in Russian].

7. Tsyhulska, T.F. (2000) *Zahalna ta prykladna psykholohiia. Kurs leksii. [General and applied psychology. Course of lectures]* Kiev : Naukova dumka. 192s. [in Ukrainian].

8. Shutova, M.O. (2015) *Mentalnist etnosiv i yikh natsionalnyi kharakter yak yadro etnokulturnykh stereotypiv. [Mentality of ethnoss and them national character as kernel of ethnocultural stereotypes].* Chernivtsi : VD Rodovid, 245–250 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 31.05.2019.

The article was received 31 May 2019.

УДК 159.9.07–057.87: 378.4(476.6)
DOI 10.32999/ksu2312-3206/2019-3-19

ВЗАИМОСВЯЗЬ ЦЕННОСТНЫХ ОРИЕНТАЦИЙ И ПСИХОЛОГИЧЕСКОГО БЛАГОПОЛУЧИЯ У СТУДЕНТОВ-БЕЛОРУСОВ И СТУДЕНТОВ-ТУРКМЕН

Митрофанова Ольга Геннадьевна,

кандидат психологических наук, доцент,
доцент кафедры общей и социальной психологии

Гродненский государственный университет имени Янки Купалы

olga.mitrofanova79@mail.ru

ORCID 0000-0002-7766-0168

Амбросова Дарья Григорьевна,

студентка

Гродненский государственный университет имени Янки Купалы

daria.ambrosova@yandex.ru

ORCID 0000-0003-0757-1714

В статье приводятся результаты эмпирического исследования ценностных ориентаций и психологического благополучия белорусских и туркменских студентов.

Цель исследования – определить взаимосвязь ценностных ориентаций и психологического благополучия у студентов-белорусов и студентов-туркмен.

Задачи исследования: 1) определить ценностные ориентации студентов-белорусов и студентов-туркмен с учётом фактора пола; 2) охарактеризовать психологическое благополучие студентов-белорусов и студентов-туркмен с учётом фактора пола; 3) выявить специфику взаимосвязи ценностных ориентаций и психологического благополучия у студентов-белорусов и студентов-туркмен. В исследовании приняли участие 90 человек (40 студентов-белорусов и 50 студентов-туркмен), обучающиеся в ГрГУ имени Янки Купалы.

Методы исследования: «Ценностный опросник» Ш. Шварца, «Шкала психологического благополучия» К. Рифф в адаптации Т.Д. Шевеленковой и Т.П. Фесенко. Обработка полученных данных проводилась с помощью метода квартилизации, метода ранговой корреляции Спирмена, U-критерия Манна-Уитни. Статистическая обработка данных проводилась с помощью программного пакета STATISTIKA 8.0.

Выводы. Наиболее значимой ценностью респондентов обеих культурных групп является ценность «безопасность», а наименее значимой – «конформность». Студенты-белорусы предпочитают руководствоваться ценностью «самостоятельность», а студенты-туркмены ценностью «гедонизм». Наименее значимой ценностью белорусов являются ценность «традиции», а туркмен – «универсализм» и